

YABANCI DOSTLAR

ABDÜLHAK HAMİD TARHAN

Genel Bakış

Özkurmaca unsurların oldukça yoğun olduğu anlatı, yazarın Londra seyahatlerinde yaptığı gözlemlerin ve yaşam tecrübelerinin ortaya konduğu, çeşitli konulardaki düşüncelerinin ve yaşanmışlıklarının hesaba çekildiği manzum bir yapıttır. Yazar hakkında en çok şikayet edilen konulardan biri olan anlatının dağınıklığı, bu eserde de karşımıza çıkmaktadır. Dört kitapçık halinde kurgulanan eserin ilk iki nüshası 1924 yılında tefrika edilirken, 1925 yılında diğer iki nüshaya ek bir üçüncü bölüm de ekleyerek Servet-i Fünun dergisinde yayınlanır. Yazın eleştirmenleri tarafından bu eser, yazarın hüner gösterme merakının en görünür ürünlerinden biri olarak kabul edilir. Özellikle Fransızların "tour de force" (hünerseverlik) dedikleri akıma dönemin yerel yazarları ve şairleri de rağbet göstermiştir. Tarhan'ın edebi eserlerini oluşturken en çok eğilim gösterdiği özelliklerden biri üslubun şiirsel olmasıdır. Şair, eserindeki sözvarlığını büyük ölçüde Türkçe kelimelerden oluştursa da Arapça ve Farsça tamlamalar ve vezinlerden de vazgeçmez. Zira bu eğilim, onun döneminde nitelikli bir şairin göstermesi gereken vazgeçilmez unsurlardan bir tanesidir. İçerik olarak, Fransız aydınlanmacılarından J.J.Rousseau'nun "İtiraf"ıyla paralel özellikler gösteren eser, yazarın içsel buhranlarının ortaya konulması açısından hayli önemlidir. Fasil dağılımının hayli karmaşık olduğu eser, toplamda dokuz bölümden oluşan bir tiyatro oyundur.

Kişiler

Erkek Şık görünümlü, bastonlu, sakalları iyice ağarmış olan zamanının çoğunu hovardalıkla geçiren ve daima tutkularının peşinden koşan Türk şair, hayatı çeşitli açılardan sorgular ve kendince itiraflarda bulunur. Hayata daima bir eğlence parkı gözüyle bakmış olan karakter, yaşlamanın getirdiği güçsüzlük ve ölüm korkusuyla beraber içsel olarak ciddi hesaplaşmalara ve çatışmalara girmiştir. Daima yaşadığını hissettiren heyecan duygusunun bir bağımlısı haline gelmiş olan yaşlı adam, yaşadığı dönemde kabul gören birçok anlayışı eleştirir ve çeşitli konulardaki görüşlerini hiç esirgmeden şairane bir üslupla gözler önüne serer. Yazın eleştirmenlerinin birçoğuna göre, yazarın birçok eserindeki başkarakterler, onun sözcülüğü görevini üstlenir fakat Erkek karakteri hiç şüphesiz gerçek anlamda Abdülhak Hamid'i yansıtmaktadır.

Kız (Lizi) Bir müzikholde köçeklik yapan yirmi sekiz yaşındaki İngiliz kızı eserin ana karakterlerinden biridir. Başkarakterin vermek istediği iletide ona yardım eden en önemli destekleyici rolündedir. Hayatı boyunca aradığı aşkı bulamamış olan Lizi, Erkek tarafından kendisine gösterilen ilginin sonucunda onunla evlenir. Avrupa'lı kentsoylu insanının tipik özelliklerini göstererek; özgürlüğüne düşkün, bilgili, nazik, kıskançlıktan uzak bir yapısı vardır. Evlendiği Erkek'i başka bir kadınla beraber görmesini, aralarındaki inançsal farklılıkları ve Erkek'in zaman zaman onu kıskanmasını anlayışla karşılar. Fakat içki ve sigara gibi kötü alışkanlıklara müsamaha göstermez. Açtığı çeşitli konularla başkarakterle, olay örgüsünde yön veren en önemli unsurlardan biridir. Anlayışlı, kararlı, nazik, meraklı, duygusal, biraz kendini beğenmiş ve düşünceli bir mizacı vardır. Mutluluğu Erkek'te bulduğunu düşüncese de aslında o, Erkek için gelip geçici bir hevesdir.

Öykü

Genç Kız ve Yaşlı Adamın Gönül Birliği Londra'daki Battersea Park'ında sade kıyafetli, sarışın ve kibar görünümlü bir kız kitap okurken, yanına bastonlu, şık görünümlü ve sakalları ağarmış bir adam yaklaşır. Yaşlı adam çeşitli konular açarak ve Kız'a iltifatlar ederek onun ilgisini çekmeye çalışır. Yaşlı adamın bu ilgisine karşılık genç Kız, oldukça ilgisiz bir tavır sergiler. Erkek, Kız'ı etkilemek için her ne kadar çaba sarf etse de umduğu karşılığı başlarda bulamaz. Günübirlik yaşayan ve zevkine düşkün olan Erkek, ilk defa karşılaştığı Kız'a tereddüt etmeden ve çekinmeden evlenme teklifi eder. Güzel ve ağıdalı sözleriyle Kız'ı nispeten etkilemeyi başaran Erkek, her gün aynı parkta

buluşma teklifi alır. Kız'dan uzak kaldığı kısımlarda, geçmiş aşkları, yaşam tecrübeleri, pişmanlıkları, vatan sevgisiyle ilgili şairane bir üslupla uzun iç monologlar halinde konuşur. Kız evlenme teklifini düşünmek için zaman ister bu süre zarfında çeşitli konular üzerinde konuşurlar. Kız'a karşı mümkün oldukça nazik ve yumuşak olarak her kapıyı açabileceğini ve yaş farkının bir öneminin kalmayacağını düşünür. Erkek'in birçok sevgilisi vardır. Kız'a evlenme teklif ederken İrlandalı bir kadınla beraberdir ve bir gece kulübünde köçeklik yapan Kız, bir defa onları beraber görmüştür fakat bunu sorun etmemiştir. Kız'a yaptığı teklifin kabul edilmemesi durumunda Rus kızıyla beraber olabileceğini, sonuçta aşkın şehvet duygularından ibaret olduğunu dillendirir. Bu söylemlerinden Erkek'in çapkın mizaçlı, zevkine düşkün bir karakter olduğunu anlarız. Yaş almasına rağmen içindeki tutkuların hiç azalmadığını, yeni maceralara ve ilişkilere aç olduğunu üstüne basa basa dile getirir. Fakat yaşlılıkla beraber geçmiş sürekli yad etmesi, mutlulukları ve pişmalıkları romantik bir biçimle dile getirmesi, içsel anlamda derin buhranlar yaşadığını da ortaya koyar. Zevk ve sefa içinde geçirdiği gençlik yıllarının artık geride kaldığını ve evlenmesi gerektiğini düşünür. Evlenmeye niyetlendiği genç Kız'la aralarındaki yaş farkı uzun bir tartışma konusu olur fakat Erkek, bedensel olarak yaşlısada içindeki gençlik duygularının hala ziyadesiyle canlı olduğunu söyler. Eser boyunca süregelen diyalog ve iç monolog biçimindeki konuşmalarda yerli yersiz birçok konuya değinilir ve Erkek'in içsel dünyası, dünyayı algılayış şekli okurun gözleri önüne serilir. Kadın hakları, dini inançlar, gündelik yaşam, siyaset ve tarih gibi izleklerin yazarın kendi bakış açısıyla ortaya koyulduğunu görürüz. Bir zamanlar gönül ilişkisi kurduğu bir Arnavut kızının gölgesini, yeni tanıştığı bu İngiliz kızında görür ve söylemlerinde döneminin siyasi olaylarına da ciddi göndermeler vardır. Arnavutluğun Osmanlı'dan kopmuş olmasına acıklı bir şekilde sitem eder. Geçmişteki aşkı hatırına gelir ve gelecekle ilgili beklentilerini göz önüne serer. Memleketindeki birçok değişimi çeşitli açılardan ele alarak, yanlış batılılaşmanın getirdiği özenti alafranga tiplerle alay eder ve milletin tarihini yüceltir. Yıllar içinde edindiği bilgi birikimi ve tecrübelerin sorgulamasını yaparak sonunda ölüm olan bir dünyada bunların ziyadesiyle kifayetsiz boş lakırtılar olduğunu düşünür. Evlenme teklif ettiği Kız, kendisinin hiçbir birikimi ve mülkü olmadığını söylemesine karşılık, Türk ocağının kendilerine her türlü imkanı sunacağını, orada ayrımcılığın olmadığını iddia eder. Kız, Erkek'ten beklentilerini, eski hayatına devam etmek istediğini söyler ve Erkek bu şartları kabul eder. Kız'ın daveti üzerine onun evine yerleşen Erkek, evdeki hizmetçi kadınlara kur yapsa da yaşından ve cinsel güçsüzlüğünden dolayı alay konusu olur. Bu söylemlerden etkilenen Erkek, kendisini cinsel açıdan sorgulamaya başlar. Eserin diğer bölümlerinde, kadınların yüceliğinden ve insanlığa kattıkları değerlerden, kadınların dünyada güzel olan her şeyin kaynağı olduğu uzun, şairane söylemlerle dile getirilir.

Evlilik ve İçsel Çöküş

Evdeki hizmetçilerle sürekli gönül eğlendiren Erkek, bir süre sonra Lizi'den de (Kız) bıkar. Gözüne kestirdiği kadınları başlangıçta tutkuyla sevmesine rağmen bir süre sonra bunların çoğunun gelip geçici bir heves olduğunu idrak eder. Lizi'nin dışında kalan evdeki kadın ahalisiyle hafta sonları kırlarda eğlenmeye giden Erkek'i, Kız sorgular ve bu davranışın oldukça uygunsuz olduğuna kanaat getirir. Erkek'in içki ve sefa düşkünlüğünden de bıkan Lizi, Erkek'le sürekli bu konuda tartışır. Aynı dine mensup olmamaları da başlangıçta bir sorun olarak görülmemiş olsa da daha sonra sorun haline gelir. İngilizlerin asalete ve Türklerin de millet kavramına olan düşkünlüğü karakterler arasında bazı çatışmalara sebep olsa da birbirlerine gösterdikleri anlayış sayesinde bunun gibi zorlukların üstesinden gelirler. Köçeklik yaparak hayatını kazanan ve işini seven Kız'ı kıskanmama şartıyla, Erkek'in de zevk düşkünlüğüne ve şahsi isteklerine karışılmayacaktır. Lizi ve Erkek, dönemde kabul gören toplumsal normları derinlemesine sorgulayacak ve bunların çok dışında bir ilişki şekli yaşayarak Avrupa'da gelişen Liberter hareketin birer temsilciliğini yapar gibi görüneceklerdir. Erkek'e göre, insanlığın yeni inancı; tutkuların özgür kalması ve insanın kendi tabiatıyla barışması gibi anlayışlar üzerinde yeniden oluşturulmalıdır. Fakat eserin başkarakteri yaşadığı tutku dolu hayata karşın, aradığı iç huzuru bulamamış ve bulamayacaktır.

Tema

Aşk/İçsel Hesaplaşma

Yazar, yaşlanmayla beraber hayattaki birçok olguyu ve konuyu içsel olarak sorgulamaya başlamıştır. Ölüm, aşk, cinsellik, milliyet, savaş ve barış gibi konulardaki düşüncelerini ve yaşanmışlıklarını adeta itiraf eder. Hayattaki en büyük hakikatin ve yaşam gayesinin aşk olduğunu savunurken, hayatı boyunca bu alandaki kendi tutumunu da sorgular ve yargılar. Mutluluğu güzel kadınlarda bulabileceği düşüncesiyle aşkın peşinde koşmuş olan karakterin, her türlü çirkinlikten de kaçtığını ve onu yediğini görüyoruz. Yaşlanmayla beraber cinsi gücünün azaldığını gören yazar, bunun karşısında korkuya kapılır. Hayatta en çok korktuğu ölüm gerçeğine artık daha fazla yakınlaşmıştır. Kendince dünya nimetlerinin sorgulanması, yaşlılıkla yüzleşme ve içgüdüsel bir şehvet geçmişine duyduğu özlemin itirafnamesi yapılır. Aynı zamanda vatanseverlikle ilgili

düşüncelerini de yansıtan yazar, noksanlıklarının ve aşk tecrübelerinin hayatında oynadığı rolün içsel bir hesaplaşmasını okuyucuya taşır.

Kişi İncelemesi

Erkek (İyimser/Kötümser)

Karakter Şık görünümlü, bastonlu, sakalları iyice ağarmış olan zamanının çoğunu hovardalıkla geçiren ve daima tutkularının peşinden koşan Türk şair, hayatı çeşitli açılardan sorgular ve kendince itiraflarda bulunur. Hayata daima bir eğlence parkı gözüyle bakmış olan karakter, yaşlamanın getirdiği güçsüzlük ve ölüm korkusuyla beraber içsel olarak ciddi hesaplaşmalara ve çatışmalara girmiştir. Daima yaşadığını hissettiren heyecan duygusunun bir bağımlısı haline gelmiş olan yaşlı adam, yaşadığı dönemde kabul gören birçok anlayışı eleştirir ve çeşitli konulardaki görüşlerini hiç esirgmeden şairane bir üslupla gözler önüne serer. Yazın eleştirmenlerinin birçoğuna göre, yazarın birçok eserindeki başkarakterler, onun sözcülüğü görevini üstlenir fakat Erkek karakteri hiç şüphesiz gerçek anlamda Abdülhak Hamid'i yansıtmaktadır.

Etkinlikler Varoluşsal anlamda ciddi bulantılar yaşayan Erkek, Londra sokaklarında gününü gün ederek ve kendini içkiye vererek yaşadığı içsel buhranlardan kaçmaya çalışmaktadır. Birçok kadınla aşk ilişkisi yaşayan karakter, Battersea Park'ında karşılaştığı Lizi'ye meftun olur. Lizi'yi elde edebilmek için hayli dil döken karakter yaşlanmış olmasına rağmen cinsel arzularına yenik düşer. Lizi'yi baştan çıkarıp onu evlenmeye ikna eder ve bunu yaparken uzun iç monologlar sayesinde çeşitli konulardaki düşüncelerini de gelişi güzel bir biçimde ortaya serer. Lizi'yle evlendikten sonra ev ahalisindeki kadınlarla da flörtleşir ve cinsel anlamda oldukça Liberter bir ilişki yaşarlar. Yazar kadınlarla ve içkiyle varoluşsal buhranlarını örtmeye çalışmış olsa da bunu başaramamıştır.

Etkileşim Uzun iç monologlarla gelişi güzel bir biçimde çeşitli konulardaki düşüncelerini ve buhranlarını ortaya döken Erkek, bunu tiradimsı ve manzum bir biçimde gerçekleştirir. Lizi'yle girdiği diyaloglarda çoğu zaman coşkun, zaman nüktedan ve bazen de eleştireldir. Söylemlerdeki manzum ve şiirsel havanın bazen Simgeci şairlerin üslubuna doğru kaydığının da izlenimi yandırılır.

ÖRNEK ANILAR

Yaşlı/Genç Yaşı ilerledikçe varoluşsal olarak kendini ciddi ölçüde sorgulamaya başlamış olan karakter, dünyevi isteklerinin ve arzularının hala azalmamış aksine artmış olmasını sürekli dile getirir: "Öyledir; eskidikçe genç yaşlar, Yeni bir çok kuruntular başlar; Ben ki girdim bugün bu son çağıma, Yaz benim pek uzaktı kışlağıma. Kocamazmış gönül, ne doğru bu söz Doymuyor, aç demek içimdeki göz! O neler gözleyip neler bekler. (Sonraca) Bir takım yaşlı başlı erkekler Ki denir yerleri yerin dibidir, Sanırım ben ki hep benim gibidir".

İyimser/Karamsar Yaşının ilerlemesinden dolayı ölüme yaklaştığı hissine kapılan karakter, ölüm düşüncesiyle ilgili karamsarlıklarını dile getirirken bir yandan da yaşamında kalıcı bir düzen kurması gerektiği düşüncesine kapılır ve evlenmeye karar verir. Karakter, ölümlü yaşam arasındayken kendisini hayata bağlayacak duygulara bağlanmak ister: "Neyleyim ben, güzelim? Köprünün erdim ucuna. Gördüğüm kuşların ancak bakarım sorgucuna! Olmasın, ben aramam sizde ne sorguç ne yelek; Bende vardır yeter evlenmek için bir gömlek. Yuvanız damda imiş, çıksak olur hengâma! Çıkalım, ben sizi elbette düşürmem dâma". "Ne mutlu!... Eski hayatım olursa köyde yeni. Niçin varır bana sinimde varsa iğrençlik? Müsin isem de benim var içimde bin gençlik! Bugünküler gibi lâkin taaffün etmiyorum. Hemîşe başlıyorum, her ne olsa bitmiyorum. Düşer isem bile bir gün, elimdedir bayrak! (Bir hareketten sonra) Madam diyor ki, evet, ben kokarmışım toprak Teyemmüm eylesin öyleyse hâk-i pâyimden Gidip de sorsun o âdem-lika behâyîmden: Çiçeklerin neredir yeryüzünde doğduğu yer, Bahar nerde eder, ahterâna arz-ı hüner".

Erilci/Dışilci Kadınlara olan zaafılarını her daim dile getiren karakter, aynı zamanda onların özgür olmaları ve haklarını aramaları gerektiğini çeşitli şekillerde dile getirir. Kadını insanlık medeniyetinin ilerlemesinde en önemli öncü güç olarak gören Erkek, onlara karşı yapılan haksızlıklara sessiz kalmaz: "Ben yedim, sen yedin, yeter bu dayak, Siz, kadınlar, olun, derim ön ayak, Önce sen elverir, döğüşmüş idin; Bir yiğit borcudur o sen ödedin, Barışıklıkta ol bugün de yiğit, Ayasofya'yla Sultanahmet'e git; haykırıp topla bir kadın alay! (Gülerek) Bulunur sonra her işin kolayı, bir alaydır o

pek yavuz ve yobaz Ve kadınlık bugün yasak tanımaz. Bu alay, başta sen edince sökün, bilemem durduran olur mu bugün; ordunun kim kıyarmış öylesine? Hep koşardık kadınlığın sesine”.

İlerlemeci Cumhuriyet devrimleriyle birlikte kadınların lehine gerçekleşen değişimler coşkun bir üslupa dile getirilir. Lizi tarafından kendisine Müslümanlıktaki örtünmenin nedenleri sorulduğunda, aslında bunun bütün dinlerde var olduğunu ama kadının üzerindeki her türlü tahakkümün kaldırılıp onların özgür vicdanlarıyla hareket etmeleri gerektiğini savunur: “Uryan idi Havva, ve muhadder idi Meryem. Vaktinde olur yani telebbüsle taarrî Havva gibi gezmekte, evet, siz müteberrî Bizlerse soyunduk demem, ancak yola yattık. Çarşaf duruyor belki, fakat yaşmağı attık! Var belki de çarşaflar için şimdi gürültü. Çirkinlere gayet yakışır halbuki örtü! Yaşmaksızın güzel yüzleri etmez idi ihfâ: Gûyâ oluyorlardı birer şîr-i mukaffâ. Kâfi mi değil kendimiz olmak bize bilmem”.

Açgözlü Cinsel dürtülerinin peşinden gidip ve bunlarla ilgili sürekli güzellmeler yapan karakter, tek bir kadına uzun süreliğine sadık kalamaz ve o birçok güzel kadınla beraber olmak ister. Aşk, onun için şehvet duygusuyla aynı anlama gelir ve her güzelden nasibini almak ister: “Mahbûbelerin faide yok İngilizinden; Ayrılmayım İrlandalının bari izinden. Ben halbuki asla olamam sıdk ile âsık. Bir Rus kızı bulsam, ona olsam müteâşık!”.

Kız (Lizi) (Liberter)

Karakter Bir müzikholde köçeklik yapan yirmi sekiz yaşındaki İngiliz kızı eserin ana karakterlerinden biridir. Başkarakterin vermek istediği iletide ona yardım eden en önemli destekleyici rolündedir. Hayatı boyunca aradığı aşkı bulamamış olan Lizi, Erkek tarafından kendisine gösterilen ilginin sonucunda onunla evlenir. Avrupa’lı kentsoylu insanının tipik özelliklerini göstererek; özgürlüğüne düşkün, bilgili, nazik, kıskançlıktan uzak bir yapısı vardır. Evlendiği Erkek’i başka bir kadınla beraber görmesini, aralarındaki inançsal farklılıkları ve Erkek’in zaman zaman onu kıskanmasını anlayışla karşılar. Fakat içki ve sigara gibi kötü alışkanlıklara müsamaha göstermez. Açtığı çeşitli konularla başkarakter, olay örgüsünde yön veren en önemli unsurlardan biridir. Anlayışlı, kararlı, nazik, meraklı, duygusal, biraz kendini beğenmiş ve düşünceli bir mizacı vardır. Mutluluğu Erkek’te bulunduğunu düşüncese de aslında o, Erkek için gelip geçici bir hevesdir.

Etkinlikler Bir gece kulübünde köçeklik yaparak hayatını kazanan Lizi, Battersea Park’ında oturmuş kitap okurken yanına yaşlıca bir adam gelir ve onunla flörtleşmeye başlar. Hayatı boyunca aradığı ilgiyi ve aşkı bulamayan karakter, yaşlı adamın kendisine göstermiş olduğu ilgiden ve düşüncelerinden ziyadesiyle etkilenir. Erkek’le girdiği diyaloglarda, dünya görüşlerini ortaya koyan birçok söylemlerde bulunurlar. Erkek’in evlilik teklifini kabul ettikten sonra onu evinde yaşamaya davet eder. Kıskançlığa ve baskıya tahammülü olmayan Lizi’yle Erkek arasında anlayış çerçevesinde bir ilişki gelişir ve birbirlerinin yaşam tarzlarına saygı gösterirler. Erkek’in karakterini ortaya koyması konusunda yardımcı rolünü üstlenir.

Etkileşim Erkek’e sorduğu sorularla anlatıya yön vererek, çeşitli konulardaki görüşlerini ortaya koyarak içeriği derinleştirir. Diyaloglar vasıtasıyla Erkek’e yön verir, onun dünya görüşünü ortaya koymasında aracılık eder.

ÖRNEK ANILAR

Üzgün Hayatta aradığı aşkı bulamayan Lizi mutsuzluğa ve karamsarlığa düşmüştür. Karşı cinsle karşı daima tedbirli ve soğukkanlıdır. Onun bu yönü Erkek tarafından uzunca bir monologla dile getirilir: “Bakışından da belli yırtıcılık; ve onun var sesinde bir acılık, neye bilmem? O hem de korkuludur. Kanlı bir kuş; bu kuş fakat uludur!”.

Soğukkanlı/Karamsar Özgürlüğüne düşkün olan Lizi, ailevi olayların ve olguların kadını tahakküm altına aldığı düşüncesindedir ve bu konulardan hayli uzak durur: “Erkek: Bence her genç kız olmak ister ana. Kız: Öyle kızlık yabancısıdır bence. Erkek: Analık bir mübarek eğlence Kız: O da benden uzak!”.

Milliyetçi Özgürlüğüne düşkün bir karakter olmasına rağmen, İngiliz gururunu bu kadın karakterde de görüyoruz. Ülkesinin zenginliğinden ve gücünden gurur duyar: “Verdim; onu siz eylediniz sonra iade. Biz İngiliziz, adetimiz harikulade: Yüksek tepelerden bize elbette bakılmaz! İngiltere deryası yıkılmaz ve yakılmaz!”.

Aşık

Geçmiş ilişkilerinden ve aşk hayatından dem vuran Lizi, Erkek'in ilgisine karşı kendini tamamen ona bırakır: "Rastgelinmez sanırım orda benim bir eşime. Ne tuhaf, burda da siz düştünüz ancak peşime! Sizi gördükçe, onunçün dönüyor belki başım. Başka erkeklere sorsak, ne gözüm var ne kaşım. Beni bir kerre gören bir daha bakmaz yüzüme. Ve bununçün benim gözyaşım akmaz yüzüme..."

Liberter

Özgürlüğüne düşkün olan kadın karakter, kıskançlıktan ve baskıdan hiç hazzetmez. Evlendiği adamın başka kadınlarla gönül eğlendirmesine müsaade ettiği gibi, bu eğlencelere o da katılır: "O geldi işte bugün. Haydi raksa hep birden! Tavahhuş etmeyiniz öyle bir misafirden ki hane sahibi olmak elindedir her an (...) Ve şimdi olmalı bir buseler müsabakası (Hep öpüşürler.)".